

ŽVALGOMIEJI TYRIMAI VILNIUJE, KLAIPĖDOS G. 7A

Vida KLIAUGAITĖ

Žvalgomųjų archeologinių tyrimų pirminis tikslas buvo nustatyti Klaipėdos g. 7A sklypo buvusio užstatymo mastą ir tikslesnę jo vietą bei kultūrinio sluoksnio intensyvumą ir esamą būklę, nes šiame sklype numatomas komercinės ir infrastruktūrinės paskirties užstatymas.

Sklypas yra Vilniaus senamiesčio kvartalo 28, išdėstyto tarp Trakų, Vilniaus, Klaipėdos bei Pylimo g., V dalyje. Kvartalas formavosi prie vienos seniausių miesto gatvių – Trakų kelio. Iš istorinių šaltinių žinoma, kad jau XVI a. kvartalas prie gatvių buvo užstatytas mediniais namais, o XVIII a. prie gatvių buvo statoma ištisai. XVIII a. pabaigoje–XIX a. nugriovus miesto sieną kvartalas išsiplėtė į V, pastatyti nauji ir rekonstruoti senieji pastatai. Reikšmingiausias sklypo pastatas buvo vadinamieji Oskierkų rūmai, stovėję prie Klaipėdos g. (Klaipėdos g. 7). Dalis šių rūmų pagalbinių pastatų bei naujas rūmų korpusas su senuoju sujungtas mūrine galerija ir aukšta siena su plačiais įvažiavimo vartais stovėjo Klaipėdos g. 7A sklype. Antrojo pasaulinio karo metu stipriai nukentėję abu rūmų korpusai po karo nugriauti, paliekant tik fasadinių sienų dalis. Oskierkų rūmų vieta (Klaipėdos g. 7) tyrinėta 1988–1989 m. (vad. V. Daminaitis), aptiktas kultūrinis sluoksnis datuojamas XV–XIX a., tačiau daugiausia yra XVI–XVII a. radinių (žr. *ATL 1988 ir 1989 metais*, V., 1990, p. 125–127).

Iš viso 2003 m. ištirta 48 m² (8 šurfai, kiekvienas 2x3 m dydžio). Trys šurfai iškasti V sklypo pakraštyje, garažuose bei kitose gamybinėse patalpose, kur, manoma, stovėjusi

Vilniaus miesto gynybinė siena, trys P sklypo dalyje prie esamų statinių, vienas – sklypo centre, kieme, ir vienas Š sklypo krašte, šalia mūrinės tvoros palei gatvę. Šurfų gylis – nuo 2,7 iki 3,9 m.

Šurfluose aptiktas nuo 1,8 iki 3,86 m storio kultūrinis sluoksnis, datuojamas XV–XX a. Viršutinė dalis siekia iki 50–60 cm storio, ji suformuota iš asfalto, skaldos, betono, smėlio su žvyru bei silikatinių plytų, kur gausu visokių gelžgalių, keramikos, stiklo duženu, surūdijusios skardos lakštų ir kt. šiukšlių, datuojamų XIX–XX a. Po šiuo sluoksniu šešiuose šurfluose (1, 3, 4, 5, 6 ir 8) užfiksuotas nesuardytas XV–XVIII a. datuojamas kultūrinis sluoksnis, susidedantis iš tamsiai pilkos ir juosvos žemės su žvyro ir priemolio su statybinėmis griuvenomis tarp sluoksniais. Sluoksnyje gausu buitinės žistos keramikos (inventorinta beveik 2 tūkst. vienetų), per 300 puodyninių ir plokštinių koklių fragmentų, gyvulių kaulų. Aptikta 43 metalo, stiklo, kaulo ir akmens dirbiniai – batų kulnų apkalai ir pasagėlės, pentinas, pasaga, šaukšto rankenėlė, bokalo, flakono, butelių dalys, taurelės ir jų dalys, kaulinės tekintos šachmatų figūrėlės apatinė dalis, galąstuvai ir kt. Didžioji dalis radinių datuojama XVI–XVII a. Vidutinis sluoksnio storis siekė nuo 1,4 iki 3,1 m. Įžemis pasiektas nuo $H_{abs} 108,75$ m sklypo P dalyje iki $H_{abs} 106,8$ m centrinėje sklypo dalyje, ties gynybine siena (šurfai 8, 6 ir 4) įžemis pasiektas $H_{abs} 108,75, 107,1$ ir $106,8$ m.

Šurfe 2 aptiktas sujauktas kultūrinis sluoksnis su gausia žiesta buitine keramika, koklių fragmentais ir kt. Ši vieta greičiausiai

perkasta XX a. I pusėje statant esamus statinius. Šurfo gylis – 3 m, įžemis nepasiekta. Tyrimai nutraukti dėl nestabilaus grunto. Šurfas 7 tirtas iki 50 cm gylio nuo esamo paviršiaus (H_{abs} 109,21 m) – betoninės perdangos, po kuria yra skliautinis rūsys: palei gatvę 7x6,6 m dydžio, maksimalus jo aukštis nuo sąnašinių sluoksnių viduje – 2,62 m, sumūrytas XIX a. ir greičiausiai yra vienalaikis su buvusiu V rūmų korpusu (1824–1829 m.). Betoninė perdanga turėjo būti įrengta vėliau, XIX–XX a. sandūroje.

Pagal iškastą medžiagą galima teigti, kad sklypo teritorija jau buvo apgyvendinta XV a. ir kitais amžiais intensyviai naudojama. Šurfe 1 po kultūriniu sluoksniu, įžemyje (H_{abs} 108,6–108,7 m), užfiksuotos buvusių medinių konstrukcijų liekanos – dviejų sutrūnijusių 18–20x28 cm skersmens rąstų fragmentai, statmeni vienas kitam. Rąstai buvę aptašyti. 4 buvusių aptašytų (?) rąstų pėdsakų aptikta ir šurfo 6 kultūrinio sluoksnio apačioje, 3,1–3,15 cm gylyje nuo esamo paviršiaus (H_{abs} 107,03–106,98 m), jų skersmuo: 20x24, 23x29, 23x30 ir 33x32 cm. Iš šių liekanų galima spėti, kad ŠV ir PR sklypo dalys XV–XVI a. buvo užstatytos mediniais statiniais (šurfe 6 apatiniame sluoksnyje aptikta XV a. datuojamų koklių fragmentų).

Aptiktos 2 koklinių krosnių liekanos. Šurfo 1 PR dalyje, 62 cm gylyje nuo esamo paviršiaus (H_{abs} 110,04 m), užfiksuotas nevienalytis molio sluoksnis su persimaišiusiais jame degėsių ir pilkos žemės sluoksneliais, gausiomis keraminių plytų ir koklių duženomis. Iš viso rastas 31 plokštinių koklių fragmentas, iš kurių vienas – su Žygimanto Senojo herbu. Pagal šį koklį šioje vietoje stovėjusią krosnį būtų galima datuoti XVI a. Antroji krosnis aptikta šurfo 5 ŠR kampe – 1,1 m gylyje nuo esamo paviršiaus (H_{abs} 109,1 m), už-

fiksuota iki 1,1 m skersmens molio su tinku, keraminių plytų ir koklių duženomis, nedideliais akmenimis sancaupa, jos storis siekė iki 1,06 m. Joje taip pat rasta ir 5 žiestų puodų šukės, inventorinti 3 sieninių ir 1 frizinio (?) koklio fragmentai.

Šurfuose 1 ir 3 aptikti buvusių statinių akmeniniai pamatai. Šurfe 1, 44–50 cm gylyje nuo esamo paviršiaus (H_{abs} 110,12–110,2 m), atsidendę 2 akmenų eilės: viena – beveik per vidurį šurfo, kita 45–50 cm atstumu į V, palei V šurfo sieną, sukrautos 2 eilėmis, tarpusavyje surištos moliu. Akmenys netašyti, sudėti glaudžiai vienas šalia kito. Jų skersmuo varijuoja nuo 12 iki 30 cm. Šurfe 3, 1,1–1,25 m gylyje nuo esamo paviršiaus (H_{abs} 109,17–109,37 m), atidengti akmenys sudėti dviem eilėmis, sudarantys beveik statų kampą, tarpusavyje surišti moliu, jų dydis: 42x32x27, 24x28x24, 30x30x28, 27x25x24 cm. Virš akmenų užfiksuota sutrūnijusios medienos liekanų. Atidengtas 3 m ilgio ir 1,6 m pločio pamato fragmentas. Tokiu būdu statyti pamatai būdingi XVII a. viduriui (1654–1667 m. karo metu ir po jo).

V pusėje sklypą riboja Vilniaus gynybinės sienos, statytos XVI a. pradžioje, liekanos – jų aptikta šurfuose 4, 6 ir 8. Ant gynybinės sienos likučių pastatytos dabartinių pastatų sienos, tiesiog ant sienos liekanų užpilant statybinių atliekų sluoksnį ir užliejant cemento skiediniu. Gynybinės sienos išlikusi dalis yra nuo 1,45 m (šurfe 8) iki 2,64 m (šurfe 4) aukščio. Pamato apačia fiksuota H_{abs} 107,16 m (šurfas 4), H_{abs} 107,06 m (šurfas 6) ir H_{abs} 108,96 m (šurfas 8). Jis mūrytas iš akmenų, tarp jų įterpant šonu ar galu sudėtų keraminių plytų eiles. Vietomis plytų eilės dėtos stačiai, o kai kur plytos apdaužytos ir sumestotos netvarkingai. Mūriui naudoti dideli netašyti akmenys (skersmuo iki 60–70 cm).

Sklypo Š dalyje palei gatvę stovėjusių Os-kierkų rūmų V korpuso pamatai aptikti šur-fe 6. XIX a. pradžioje pastatyto korpuso pamatai yra 0,7 m (Š) ir 1 m (P) aukščio (H_{abs} 109,42–108,34 m), suformuoti iš kalkių skie-dinio, akmenų ir keraminių plytų duženų, pri-glausti prie gynybinės sienos.

SURVEY EXPLORATIONS IN KLAIPĖDOS STREET 7A, IN VILNIUS

In 2003 in Klaipėdos street 7A, in Vilnius, during survey explorations the area of 48 m² was explored. In different places in the site 8 test

pits of 3x2 m size were conducted where the cultural layer of 1.8–3.86 m thick abundant in wheelmade household pottery, tiles, as well as metal, glass and stone artefacts was detected. According to the material found it might be said that this territory was settled down in the 15th century and was actively used in all other centuries. The features of wooden lafted structures dated to the 15th–16th centuries, the remains of the Vilnius defensive wall built at the beginning of the 16th century and a vaulted cellar and the foundation of the former palace built of the first half of the 19th century were detected.

ŽVALGOMIEJI TYRINĖJIMAI VILNIUJE, ODMINIŲ SKVERE

Albinas KUNCEVIČIUS

2003 m. Odminių skvere tarp Šventaragio, Lauryno Stuokos-Gucevičiaus, Odminių g. ir Gedimino prospekto, Vilniuje, keičiant skvero dangą ir nukasant viršutinį žemės paviršiaus sluoksnį iki 0,6 m, buvo atlikti žvalgomieji tyrimai, kurių metu iškasti 7 šurfaai – bendras 23,5 m² plotas. Viršutiniai, iki 1–1,5 m sluoksniai, datuoti XIX–XX a., centrinėje dalyje ir PV kampe atkastos mūrų statinių liekanos datuotinos XIX a. pradžia–XX a. pradžia.

Turimos istorinės žinios apie šio kvartalo raidą, ankstesni archeologiniai tyrinėjimai rodo, kad maždaug iki 1,5 m gylio šioje vie-toje yra tik XIX a. pabaigoje–XX a. susiformavę sluoksniai.

Rašytiniai šaltiniai šią vietą, kuri dabar ri-bojama Gedimino aikštės ir Odminių skvero, mi-ni nuo XV a. antrosios pusės ir įvardija ją kaip totorių gyventą teritoriją. Dabartinė L. Stuokos-Gucevičiaus g. ir jos sankirta su Gedimino aikšte – buvusi Kačergos upelio ir jo santakos su se-nąja Vilnios vaga vieta. Šio kvartalo V pusė bei

gretimi kvartalai Gedimino prospekto link ap-gyvendinti tik nuo XVI a. antrosios pusės ar pa-baigos, o intensyvus užstatymas prasidėjo tik XVII a. Seniausi ikonografiniai duomenys apie šią vietą – Furstenhofo planas, datuojamas XVII a. II ketvirčiu. Jame kvartalo R, P ir V kraštinė atitinka dabartinius urbanistinius kontūrus. XIX–XX a. sandūroje ši vieta buvo už-statyta pavieniais mediniais pastatais.

Odminių kvartalo P pusė anksčiau jau yra tyrinėta archeologų. Šioje dalyje, prie Odmi-nių g. buvusių pastatų 7 ir 9, buvo rastas iki 3 m storio kultūrinis sluoksnis. Viršutiniai, XX a. datuoti sluoksniai, siekė iki 1,5 m gylio. Po jais aptikti dar iki 1,5 m storio kultūrinio sluoksnio horizontai, kurių apatinė dalis datuota XVI a. pabaiga–XVII a. Jame buvo aptikta ke-letas į durpes įkastų medinių kubilų, naudotų odoms rauginti, XVII a. šulinio rentinio dalis, XVII a. medinio vandentiekio liekanos bei dau-gybė kitų medinių ir odinių dirbinių fragmen-tų. Šio kvartalo ŠV dalyje, Totorių g. link,